

Bécs fölött a Hargitát

Részlet

A fény ott játszott a tetőantennák közt, eltűnt, előbújt, sziporkázott, ahogy a Nap is. Bécsújhely felől enyhe szellő lebbent, leporolva a fák leveleit. A város fentről, a tizedik emelet magasságából olyannak tűnt, mint egy nyüzsgő hangyaboly, ahol sem az autók száguldásában, sem az emberek rohanásában nincs semmilyen pontos céltudatosság. Csapó András napi programja szerint – már kávézott, bevásárolt s megreggelizett – ott ült a délre néző terasz napsütésében, ahonnan látni lehetett a fakuló zöldben játszó badeni dombokat. Nézelődött, szemlélődött, igyekezett elverni zavaró gondolatait. Tulajdonképpen nem is azzal a váratlan, hazanéző álommal kezdődött számára az emlékezés áradó folyama, amely fékezhetetlenül magával ragadta, hanem hetekkel korábban, egy rég elfelejtett, már az emlékezetéből is kihullott szóval. Olyan volt, akár egy befejezetlen mondat, amely az agyában kísért, napok óta gyötörte egy szó hiánya. Néha, ha meg is feledkezett róla, újra és újra rátört, váratlanul fölillant, de el is sülyedt rögtön. Még a szó sejtése, zöngése, a betűk száma is ott motoszkált valahol a tudata mélyén, de amikor már-már megfogalmazta, mint lebbenő illat, elszállt, eltűnt újra. Hetekkel korábban ugyanis, rögtön ahogy nyugdíjas lett, markába kapta a végtelen idő, s a mindennapos cselekvést a gondúzó semmittevés váltotta fel; kereste a helyét, s miközben ült a teraszon, gondolkodott meg szemlélődött, hirtelen a kezére esett a pillantása. Megdöbbsent attól, amit látott. Úgy tűnt, az alkar csontjai az utóbbi években teljesen elvékonyodtak; mintha a csontjai is fogynának. Jobb kezével a csukló fölött megpróbálta átfogni a kézfejét, az ujjai összezártak. Amikor kiegyenesítette a kezét, látta, az ujjhajlatoknál a megszokottnál is mélyebbek lettek a ráncok. Kinyitotta, majd újra és újra összezárta a tenyerét, nézte a keze hátán a fonnyadó, kiszáradt, májfoltos bőrt, ahogy harmonikaszerűen hol kisimulnak, hol meg gyűrődnek, az öklén a büttyköket, az erek kék hálózataát, és váratlanul átvillant benne egy szó hiánya. Nem jutott eszébe, hogy mondták egykor, odahaza, tájszóval az ökölbe szorított kezet. Illetve az jutott eszébe, hogy odahaza, otthon, egykor a kézfejet nem ökölnek mondták. Valahogy másképp.

LŐRINCZ GYÖRGY (1946) Székelyudvarhelyen élő író, esszéista, szociográfus.

Töprengett, gondolkozott, nézte az öklét, a papírvékony, recézett bőrt a keze hátán, amely – valahányszor csak összecsuksa, majd szétnyitotta az ujjait – összeráncosodott vagy kisimult; nem jutott eszébe más, csak a hiánya annak a régi szónak. És ahogy töprengett, viaskodott önmagával, a múltból hirtelen felfénylő, rég elfelejtett emlékek villantak elő. Téli szánkózások képei a Kerülőben, ahogy a szánkóikon hason fekvő száguldoztak a lejtő végén levő völgy felé; látta a szemközti dombháton a hósapkás fenyőket – csillagok ragyogtak rajta –, de felcsillantak nyáresti labdázások és verekedések képei is a futballpályán. Ott voltak mind az egykori társak, Csaba, Pista, Dávid, akikkel külön-külön is nem egyszer összekaptak, gyúrték, tépték egymást, hempergözve a füves földön, vagy keresték a leszakadt gombokat, mert a gomb különleges érték volt. Akkor.

– Csak az esti harangszóig. Csak az első csillagig engedjen el, Édesanyám – hallotta saját könyörgő hangját az esti munka végeztével, vagy amikor már kevesebb volt a munka, s estébe hajlott a délután. Mert az esti bújócskázásokat vagy a sötétedésig tartó labdázást, amíg még látszott a labda, felismerhetők voltak a rohanó árnyak, őt megillető jognak tekintette. A nappali munkát és tanulást kötelességnek, a játékot jognak. Aztán legtöbbször már az anyja hallgatását beleegyezésnek vette, a szavaira választ se várva rohant a kapu felé, nehogy az anyja meggondolja magát, s visszahívja; mert nemcsak jóleső verekedések, buja illatok is várták, ha a vele egyidős vagy kissé nagyobb lányokkal hempergöztek a homályosuló ég alatt. Elmerült a rátörő emlékek folyamában, villództak a képek, látta magát, ahogy verekszenek, s látta azt is, ahogy fölhasadt szemöldökkel, elhasadt szájeremmel vagy fájó bütykökkel, rettegve baktat hazafelé.

„Ököl, ököl” – suttogetta maga elé a szavakat, hogy hátha beugrik a rég várt, nagyon keresett szó, de hiába próbálkozott, nem jutott eszébe. Bár tudta, hogy a felesége nem tudhatja, hisz a felesége nem *székely*, mint ő, hanem az egykori Jugoszláviából származó, ausztriai magyar; szemben vele, aki romániai, ausztriai magyar, s persze mindannyian trianoni magyarok, mert valójában Trianon gyermekei ők. Föllállt, hogy elinduljon a feleségéhez.

Bécs már érkezésekor tele volt Trianon előtti labanc meg Trianon utáni kuruc magyarokkal. A kuruc magyarok nem szerették a labanc magyarokat, és fordítva. De bármerre ment is, az utcán, az üzletekben, a metrókban szinte nem volt egy utcasarok, egy kisebb zug, tér, ahol ne lehetett volna hallani magyar szót, az egykori Monarchia népeinek árnya ott kísértett nemcsak a széles, árnyas macskaköves utcákon, de a gyönyörű barokk vagy gótikus palotákban is; sőt a parkok bokrai alatt szeretkező párok is különböző nyelveken sóhajtoztak, sugdolóztak, nyögdicséltek. Legtöbbször persze akkoriban a Jugoszláviából érkezők voltak, de ekkor már egyre több volt az erdélyi magyar is. Híre kelt például annak, hogy Treiskirchenben a befogadást végző hivatalnok sokszor csak úgy rákérdezett a megdöbbsent, újonnan érkezett udvarhelyire: – Nos, hol is dolgozott? A Gábor Áronban vagy a Matricagyárban? – Nemcsak különböző tájszólások, tájszavak, hangok és hanglejtések színezték egymást a palóctól a székelyig,

a különböző országok nevei is, ahonnan érkeztek. Ahonnan többnyire megszöktek, vagy módszeresen elűldözték őket. Vagy csak kísértáltak az országból.

Különböző emberek, különböző történetekkel mentek neki a határnak. Volt, aki az égi utat választva alacsonyan szálló repülőgépen próbálkozott, voltak, akik traktorral – egész családról is szólt a fáma –, gyalogosan, útlevéllal vagy anélkül, úszva, gumicsónakkal a Dunán, de a leghíresebb történet, amelyet nem szárnyalt túl az emberi képzelet, egy úthengeres szökésről szólt. Mindössze egy dolog volt közös a különböző sorsokban: mindenki szabadulni akart a sokoldalúan fejlett szocializmusból, amely egyre jobban lejtett a kommunizmus tagadhatatlan sikerei felé, amikor már nem marad semmi a személyes életükből. Ekkor már a zsidók többnyire elmentek, kitelepedtek Izraelbe, a fejkvóták szerint özönlöttek a németek is, a szászok és a svábok, csak a magyarok lapítottak, mint akiket ott felejtettek, s nincs ahová menniük. Nekik nem volt anyaországuk. Csak mostoha-anyaországuk. *Mi nem kellünk senkinek* – volt a szóbeszéd. Az ország, amelyet magukénak vallottak, hittek, nem volt az övék. Sőt szárnyra kaptak olyan híresztelések is, hogy voltak emberek, akiket magyarországi kijelentéseik okán vert meg idehaza a titkosrendőrség. „Ott járt a szája, és itt kapott a segge” – suttozták. Mert akkorra már suttozott mindenki. Az utcán, a házban, a parkokban. Ha két ember az utcasarkon megállt egy kézfogásra, az már gyanús lett. Az emberek, akik az utcán jártak, elfordították a fejüket, hogy ne is lássák őket. A társas élet, a beszéd beszorult a falak mögé, többnyire a férj, feleség suttozására korlátozódott. Besűrűsödtek, megkövültek a szavak, az utcán csak lehajtott fejű, üres tekintetű emberek jártak, az ismerősök igyekeztek elkerülni egymást, a titkosrendőrség pedig elhitette, hogy minden harmadik ember besúgó. Így vontak láthatatlan falat az emberek közé, csomagolták a hallgatás falába, bizonyos üvegfalak közé, mert valamiért az emberek el is hitték a hatalom mindenhatóságát, mindentudását. De már az itthoni kijelentéseik okán is bebehívtak embereket. A hangadók közül néhányat. Elég volt egy rossz szó a hangosan és víz nélkül gurgulázó, kuruttyoló vízcsapokról, egy vicc a sokoldalúan fejlett szocializmusról, a csirkeszárnyakról és -combokról, amelyek nyugatra mentek, s a lábakról, amelyek itt maradtak, a kétórás tévéműsorokról, vagy csak annyit kellett mondjon valaki: KODOJ (CO2), az ország első asszonyára célozva, és már üzentek is az illető munkahelyére. Érte. Hogy minél többen tudják meg, hogy az illetőt hívatják. Hogy tudnak róla. Tudják, mit beszélt. S ha nem is tudják, hát sejtik, mit gondolhat, s bevallja majd, amit nem is. A politika beköltözött az egérlyukba is, ott volt az elejtett félszavakban, a félbe maradt sóhajtásban, a félbeszakított szeretkezésekben, mert véletlenül épp akkor szólalt meg a telefon csengője is néha-néha. Mintha tudták volna, mi történik a falak mögött. Vagy tudták? A pornófilmek hiányát a lehallgatótisztek az állampolgárok hangos szeretkezéseinek lehallgatásaival pótolták? A telefonkagylókból hallható sóhajoktól, titkos neszektől nőtt az adrenalin szintjük? Tény, a félelem beköltözött a lelkekbe, az agytekevények legtitkosabb zugaiba is. Viszont ekkor még a magyarok szökéssel ritkán próbálkoztak. Láadásuk többnyire egy-egy ének

elénekelésének bátorságában nyilvánult meg. Részeg hajnalokon, nyálas csuklások és fogcsikorgató könnyhullatás közben elénekelték *A hargitai fecskemadár hosszú útra készül* kezdetű nótát vagy *A Krasznahorka büszke várát*. Szilveszter éjszakáján, éjfélkor szertartásosan felsorakoztak a rádió előtt, meghallgatták a magyar himnuszt, hullt a könnyük, mint a zápor, és sírtak, átkozták a franciákat, angolokat, akiknek – tudtukkal – fájdalmas sorsukat, megalázásukat köszönhetnék. Néha-néha, „véletlenül” kinn maradt egy-egy „megbízható ember”, akit azért küldtek ki, hogy a disszidált magyarok pulzusán tartsa az ujját, esetleg, akinek a lakását kinézte valaki szekus vagy rendőrtiszt, netán pénzért, sok pénzért, valutáért útlevéhez jutott egy-egy jó kapcsolatokkal rendelkező személy. Azonban az ilyenek is csak a kivételt erősítették. És persze a reményt. Nagyot fodroztak egy-egy ilyen hírnek a hullámai. A városokban vagy a falvakon szájról szájra végighullámozott a hír, nekicsapódott a dobhártyának, a szíveknek: ez kinn maradt, ez elszökött. Ez Bécsből üzent, ez Stockholmból. És ahogy már voltak visszajelzések is, s mert a fájdalomokról, a sikertelenségről nem beszélt senki, egyre több és több emberben fogalmazódott meg a vágy. Az elvágyódás sokakban olyan méreteket öltött, hogy már türelemmel nem lehetett kezelni. És elhagytak otthont, jól jövedelmező állásokat, házat, hazát, mindenről lemondtak, csak hogy mehessenek. Ekkor még többnyire Svédországba, Ausztriába mentek, de már hírlett Kanada is. Majd a vágyaik netovábbja Amerika. Ausztrália. Orvosok, mérnökök mentek, szakmunkások és kalandorok, álmodozók és széptevők, egyetlenegy dolog volt közös, szabadulni akartak abból a világból, amelyben éltek. És így következett be, hogy főleg a vegyes lakosságú városokban, itt is, ott is, a szász és magyar házakban egy nap ismeretlenek jelentek meg, többnyire magabiztos, öntelt, de diszkrét szekusok, önérzetes, de barátkozó rendőrök, pártaktivisták, de teljesen ismeretlenek is. És ezzel együtt persze eltűnt egy-egy rég ismert, megszokott arc, arcokhoz kötött, megtartó emlék, történet. Amely addig, a sorsközösségen túl vigasztalást és feloldozást jelentett. A közösség létét erősítette. Az utca szürkébb lett, a szürkeség rideg közönyt szült, már csak a hiány virrasztott. Az öröm hiánya és az elvágyódás. A siker visszhangja felnagyítódott, a fájdalom s a lélek hangja elhalkult. A félelmet legyőzte az elpusztíthatatlan remény, a szándék és az akarat. Az erdélyi magyar városokat zárt városokká nyilvánították, miközben új városnegyedek épültek, ahová felgyorsult a románok betelepítése. Időközben híre kelt – talán, hogy értsen mindenki belőle –, hogy a vaskapui vízerőmű szerb oldalára igen sok, puskával meglőtt halottat visz néha-néha a sodrás... Aztán egy idő után annak is, hogy ezt a jugoszlávok nem nézik jó szemmel... Majd az, hogy a szerbek már nem adják vissza az átszökötteket. És ekkor robbant a remény. Az esetleges halál se szabott gátat a fodrozó reménynek.

Csapó András először a tizenkettedik osztály elején szembesült a vágy igazi nosztalgiájával. Kolozsvár fölött, a Hóján már barnába és szürke kopárba öltöztek a dombok, amikor egy napon, az órák végén, a szerény és észrevétlen Geréb, aki ott ült az előtte levő padban – s akinek az apja a szóbeszéd szerint

szász volt –, ahogy a fél vállára dobott táskával kilépett a padból, csak úgy megállt, szembefordult, a szemébe nézett, majd kézfogásra nyújtotta a kezét. Aztán amikor látta a szerencsétlenkedését, hogy teljesen elbambult, megfogta a kezét, gyöngéden magához húzta, s tétován megölelte:

– Na, szervusz, Csapó – mondta visszafogott szomorúsággal a hangjában, félszegen nevetve. – Ha Münchenben jársz, ne kerülj el!

Talán mert elsőnek tőle búcsúzott, a földbe is gyökerezett a lába, de ledöbcentek a többiek is, akik hallották Geréb szavait: „Ha Münchenben jársz, ne kerülj el!” A csend felerősödött, valaki fölkiáltott: – Hallottátok, mit mondott Geréb? – Valóságos atomrobbanásként hatottak a szavak. Hirtelen köréjük gyűlt az egész osztály:

– Csak nem? Igaz ez? – Ott tombolt, ugrált mindenki köröttük, néhányan fölmásztak a padok tetejére is, Geréb bejelentése, hogy elmegy, nemcsak meglepett mindenkit, de lázas izgatottságot is szült. Eddig a pillanatig az osztályból senki nem disszidált, az iskolában is Geréb volt az első, akinek a szülei kitelepettek, s ez most valami végzetes érzelmi vihart zúdított rájuk, amelyet azelőtt soha nem tapasztaltak. És nemcsak a búcsú szomorúságát, de a remény eddig titkolt, rejtett, csalóka fényét is. Egy pillanatig riadt csönd terült szét az osztályon, aztán a szomorúságot izgatottság, majd öröm váltotta föl. Voltak, akik ugráltak Geréb körül, tépték, cibálták – *mesélj, mesélj!* – ösztökölték, voltak, akik csak csöndben körülállták, hallgattak. Nem lehetett tudni, mire gondolnak, ahogy nem lehetett tudni, mire gondol Geréb, aki inkább elesetten, csodálkozva, meglepetten fogadta a népszerűséget. Geréb bejelentése vízváltató lett. Nemcsak a kivándorlás és az életükben elkezdődő örökös búcsú valóságát villantotta fel, de már a következő napok látni engedték azt is, ahogy az iskolai szünetekben itt is, ott is, kettesben vagy hármásban, bizalmasan, sugdolózva beszélgetnek. De ugyanekkor történt más is, ami talán még döbbenetesebb esemény volt. Korpás, az osztály hangadója, aki nemcsak a legjobb matekos, de az osztály legjobb sportolója is volt, s aki eddig szótlannul a megfelelő alkalomra várakozott mellette, a padban, hogy Geréb körül csendesedjen a tülekedés, hogy elbúcsúzzon, s megölelje őt is – a legjobb barátok voltak –, egyszer csak váratlanul így szólt:

– Kár érted, német leszel, baszd meg! – Majd valódi szomorúsággal hozzáfűzte: – Végül meg sem ismersz. – Játékosan még nyakon is legyintette Gerébet, de a szavai – mint a tavaszi hógörgeteg, amely útjában letarol, elpusztít mindent – nem várt hatást váltottak ki. Korpás szavaitól nemcsak Geréb döbrent meg úgy, hogy elállt a lélegzete, ám ledermedtek az addig tülekedők is. Villámcsapásként s talán megvilágosodásként ért mindenkit Korpás kijelentése. Ezt a pillanatot használta ki Geréb, aki hirtelen kezét fogott Korpással, magához húzta, átölelte, meglapogatta a hátát:

– Te jöhetsz bármikor! – mondta Korpásnak. – Ott foglak várni a kapuban... – A hangja elvékonyodott, s mielőtt elsírta volna magát – mint aki integet –, meglóbálta a válláról levett táskát, kisietett az ajtón.

Talán erre gondolt Geréb is, amikor olyan tétován, szomorúan állt? Amikor mindenki azt várta tőle, hogy ugrálni fog örömeiben? Geréb egyébként is magas, nyurga, szőke bőrű, észrevétlen, oldalt elválasztott, félrefésült hajú, szelíd fiú volt az orra alatt selymesen pelyhedző bajusszal, de most olyan elesetten állt, mintha az osztály telepedett volna ki Németországba, s ő maradt volna egyedül itt. Talán már napok óta arra gondolt, hogy még a gyermekkor álmai sem szólnak meg magyarul soha többé?

Hisz Nyugat a képzeletükben olyan távoli csodaként ragyogott, mint a mesebeli üveghegy, nem is beszéltek soha róla. Vagy ha gondoltak is rá, eddig sose gondolták végig az efféle vágyálmaikat. Az álmaik megfontolás és átgondolás nélküli gondolatszilánkok voltak, felröppenő gyermeki álmódosítások, amelyek viszont most Geréb búcsújával valósággá lettek? De az alélt csönd, amit Korpás szavai okoztak, úgy tűnt, nem száll el rebbenő madárként nyomtalanul.

Aznap már nem támadt fel senkiben a kezdeti szilaj jókedv. Geréb észrevétlen, csöndes szerénysége maga is hiányt szült, de az elutazás ténye olyan űrt hagyott bennük, amelyen nem tudtak túllépni többé. Megválaszolhatatlan kérdések sora fogant meg. Ettől a pillanattól meddő csend kísérte az elmenőket, ha búcsúztak is. De már akadtak olyanok is, akik el sem búcsúztak. Nem vállalták sem a fájdalmat, amely a pillanat sajátja, sem a soha el nem múló látványt. A döbbenetet. S bár fiatalok voltak mind, tudván tudták, hogy minden búcsúzással, minden egyes elválással meg is hal bennük valaki. Olykor, reggelente – talán az igazgatóság is szerepet játszhatott ebben – csak úgy üresen maradt egy-egy hely valamelyik padban, mintha soha nem is ült volna senki a deszkán. Két nap múlva kiderült, hogy nem is jön többet az illető. Azonban más okból is emlékezetes nap maradt ez Csapó emlékezetében. Az osztály szótlanul szétszéledt, már csak ketten ácsorogtak, ő és Korpás, s miközben pakolták be könyveiket a táskákba, Korpás odasúgta:

– Ha nem jutok be az egyetemre, elmegyek én is.

Mint feneketlen kútba, úgy hulltak bele a csöndbe a szavak. Korpás egyetlen határozott mozdulattal föllendítette a táskát a vállára, úgy sziszegte:

– Az istenit neki!

És tudták, mit beszélnek. Ekkor már megtapasztalták azt is, hogy az egyetemi felvételikén a magyarok közül egyre kevesebben jutnak be. Főleg a humán szakokra. A tizenegyedikesek úgy tolongtak az egyetemi felvételik eredményhirdetésein, mintha ők is felvételiztek volna. A bejutási arány a román és magyar felvételizők között a nyelv, történelem, lélektan, filozófia szakokon száz felvételizőből jó, ha egy, kettő. Az országos szinten is lebegtetett arányszám a magyar népesség nyolc százalékához viszonyítva csupán két százalék. Válaszként először a túlélés különböző módjai fogalmazódtak meg a szülőkben és tanáraikban. Ekkor kezd kialakulni például az a szokás, hogy a szülők – mert az egyetlen út az önmegvalósításhoz a számtan – gyermekeiket már az alsó osztályoktól matematikára járatják. A magyar városok gimnáziumaiban matematikai és biológiai osztályok létesültek, teljes osztályokat juttatva be később a mérnöki karokra.

Aztán bekövetkezett az is, hogy a magyarul végzetteket – elszakítva a szülőföldtől – a Kárpátokon túlra, román városokba helyezik. Ez már nyolcadiktól kísértett mindenkit. Álmodoztak, töprengtek, vívódtak, de már csendesülő reménnyel a szívükben. Csapó András azonban nem akart lemondani nagyapjának tett fogadalmáról. Olvas, egyre csak olvas, magában vitatkozik az Istennel, a franciákkal, angolokkal, de nem kap indoklást, mert úgy tűnik, nincs is semmire magyarázat. Ekkor kerül sor egy napon az osztályfőnöki órára, ahol mindenki elmondja s igazolja vágyait. Mindenki matematikával kapcsolatos szakra jelentkezik, egyedül ő készül történelem szakra. A bejelentése döbbenetet vált ki.

– Te miért akarsz olyan szakra menni, amelyen sohase mondhatod ki azt, amit tudsz, amit érzel? – kérdezte a következő szünetben Korpás. – Ezt eddig még sose mondtad... Én fejből tudom az összes József Attila-verset, Szabó Lőrincet, de mégis mérnökire megyek. Mert nem szeretném, ha nem jutnék be. S nem akarok közönséges román katona lenni. Nem akarom, hogy a seggemet szétrúgják!

Amióta feljött Kolozsvárra, Korpás az első, aki őszintén, kertelés nélkül beszélt előtte. Odahaza és a nagybátyjánál is csak azt hallotta mindig, hogy nem szabad őszintének lenni. Az őszinteség, a nyíltság csak kellemetlenséget szül, bajt hoz a fejére, nem szabad hinni senkinek!

– Édes kicsi fiam! – sírta el magát búcsúzásakor az anyja. – Nagyon vigyázz, hogy kivel állsz szóba! Te falusi vagy, hiszékeny, aki bízik mindenben s mindenben, elhiszed, amit mondanak, de vannak olyanok is, akik csak azt akarják tudni, hogyan vélekedsz a dolgokról. És főleg a kommunistákról ne beszélj senkinek. A kommunizmusról. Az első év szinte azzal telik el, hogy egyedül vagy néha a nagybátyjával együtt ismerkedett a várossal, de nem barátkozott senkivel. Ott laktak a botanikus kerttel szemben, a Majális úton, ha unatkozott, átment oda, ha viszont nagyritkán kikíváncozott is belőle egy gondolat, rögtön megjelent az anyja arca, kisírt szeme fölnagyítódott. És most itt van egy ember, aki megnyílik előtte, beszél.

S bár Korpás már máskor is okozott meglepetést számára – ő volt az első, aki érdeklődött iránta.

– Mit is mondtál, hová valósi vagy? – fordult szembe váratlanul, alighogy padtársak lettek. – Hogy is mondtad, kik a szüleid? – Miközben tudta, hogy nem beszélt soha róluk, most mégis meglepődött nagyon a nyíltságától. A gyanakvás felszikkasztotta benne – „édes fiam, nagyon vigyázz, kivel állsz szóba!” –, rebtent az anyja hangja is rögtön, de ott maradt benne az is: „Nem akarok román katona lenni. Nem akarom, hogy szétrúgják a seggemet!” Szerencséjére éppen csengettek. Aztán harmadnap egy újabb kérdést is föltett Korpás. S mint ha megfeledezett volna arról, hogy előzőleg faggatta:

– S a szüleid? Gazdálkodók?

– Nincs kollektív, túrják a földet...

Korpás elengedi a választ füle mellett, s másnap, miközben újra meghívja magukhoz, azt mondja:

– Beszélj apámmal! Ő ült is.

Csapó nem érti a szó jelentését, nincs a környezetében senki, aki „ült” volna, elképzelhetetlen volt a szó is.

– Hogyhogy ült? Hisz mindenki ül! – De már el is szégyelli magát.

– Mármint az eszményeiért – mondja Korpás.

Kicsi, sovány, észrevétlen, szótlán, kopaszodó ember Korpásnak az apja. Kapusnak vagy raktárosnak hiszi, olyannak, aki ötig se tud számolni, de tízig biztos nem. Gyűrött nadrágban, befűzetlen, félretaposott cipőben jár a hóstáti házuk udvarán vagy a kertben, szájában ott fityeg mindig a töre égett, szűrő nélküli cigarettavég. Nem is fogja, talán csak a nyál nedvessége tartja, de ott van mindég a szája szögletében, ha az egyik kialszik, már gyújtja is a másikat. Művész lehetne, a nyelve hegyével mozgatja, taszigálja ide-oda, még miközben beszél vagy köhécsel is. És borostás mindig. Köszönnek egymásnak s elmennek egymás mellett. Ő a jövő ígéretével, már tudja, az ígért több, mint a beteljesedett élet, de egyébként is. Az élet előlegével a zsebében jár-kel, felszegett fejfel és hittel.

Korpás szavaitól azonban rögtön ledermed.

– Történelemtanár volt – mondja Korpás az apjáról –, ötvenhatban öt évre elítélték.

Most már érthetőbbé kezd válni a csikk, amely ott ücsörög mindig a szája szögletében, elfelejti még az anyja féltő szavait is, és nyugtalanító vágy szállja meg rögtön, legszívesebben már rohanna. Legszívesebben magához ölelné azt a kicsi, törékeny, kopaszodó embert, akit addig észre sem vett. Korpás azonban felemeli az ujját:

– Vigyázni kell vele! Bogaras, bizalmatlan!

Ekkor tudja meg azt is, hogy nem tévedett sokat, valóban raktáros egy üzemben. –Visszamehetett volna, de nem akarta *ezt a történelmet* tanítani! Egyébként a kisujjában van az egész magyar történelem. Van egy Erdély történelme a magyaroknak, van egy a szászoknak, s van egy a románoknak. Van, ahol fedik egymást, van, ahol nem. És van egy tény, a magyar történelem nélkül nem létezik s nem tanulható egyik sem. De ez engem nem vigasztal. Amíg élünk, vitathatjuk, oszthatjuk, amíg belegebedünk is, egy viszont tény. Most ide tartozik Romániához, s ezt nemzetközi szerződések szentesítik. A többi mese. És önkínzás! – Elhallgat, szőke, pelyhedző arcát elborítja a pír, látszik rajta évek, évtizedek kifejeződése, végiggondolt vagy kölcsönzött igazsága. De eláll a lélegzete Csapónak is, ilyet még nem mondott senki őelőtte, legszívesebben gyomorszájon vágná Korpást, ahogy tette otthon is nem egyszer, ha nem tetszett valami, és most nagyon nem tetszett. Hogy mer így beszélni a legszentebb dologról, Erdélyről? De a képzeletében már ott kaparász Korpás apjának mély, fülbemászó hangja is, mert furcsa, erős s valahogy barátkozó hang jön ki abból a kicsi emberből, ha csak köszön is néha. A szünet hosszúra nyúlik, s talán erre jön rá Korpás is, hogy nagyképűségében elvetette a sulykot, s engesztelő hangon megszólal. Magyarázatként arról kezd beszélni, hogy az apja kollégái, akikkel hajdan együtt végzett, mind elzüllöttek vagy öngyilkosok lettek.

– Mind! – mondja már-már dühösen. – Mind! Apám statisztikákat vezet a magyarság öngyilkosságáról, az elsők között vagyunk a világon! S vajon miért? – De választ nem vár.

– Trianonért, kedves barátom! – S bár ez a *kedves barátom* egy kicsit fölényeskedő, nyeszlett, úri dolog a szemében, a többi szava már nem. – Mert a családok, rokonságok ezreit választották szét a határok, s mert az utódállamok népeinek a legfontosabb és legelső dolga, hogy minket megalázzanak! Ezért! Főlényesen legyint, mint aki többet is tudna mondani, de fölösleges, másról kezd beszélni. Látod azt a kicsi öreget, aki a Mátyás szobornál egy kicsiny szekérből virágot árul? No, ő például a cellatársa volt! Az érettségi bankett után, hajnalban letépett részegen egy román zászlót. Három évet kapott érte. Ekkor tudja meg azt is, hogy a város tele van hajdani arisztokratákkal, ügyvédekkel, jogászokkal, egykori hivatalnokokkal, s hogy a látható város mögött van egy láthatatlan város is, amely többnyire magyar. Úgy magyar, ahogy a Mátyás-szobor, a székesegyház, észrevétlenül és mégis súlyosan, kikerülhetetlenül, már-már hivalkodón. Magyar, mint a városközpontok építésze a legtöbb erdélyi városban. Tagadhatatlanul és megfellebbezhetetlenül.

– Menj ki az ócskapiacra – mondja Korpás –, ott csak magyar főurak árulnak. Magyar főurak, egykori polgárok árulják a magyar múlt emlékeit.

Csapó annyira megdöbbsent, hogy napokig nem tudta összeszedni magát. Korpás pedig, mintha ellensége volna minden álmának, amit felépített önmagának az évek során, szinte napjában rázendített:

– Nap mint nap meg kell hazudtolnod magad! Ráadásul Erdély sem az, ami volt! – De úgy milyen, nem fejezte be.

És kimondja azt, amire Csapó még gondolni sem mert:

– Egyébként is, ha már kisebbségben kell élnem, akkor inkább leszek kisebbségi Bécsben, mint Kolozsváron! Vagy Stockholmban, Amszterdamban, Párizsban, Rómában! Bárhol a világon!

Csapong. Kipirul, önmagával is vitatkozik, s dühösen azt mondja:

– Máskülönben mindent, ami történt, egy angol újságírónak köszönhattunk. Akit lefizettek a csehek. A románok pedig egy vagon kurvával mentek a béketárgyalásra. A vén, hülye Apponyi cirkalmas beszéddel készült a történelmi jogfolytonosságról, a románok negyven kurvával, akiknek a feladatuk az volt, hogy szórakoztassák a „nehéz körülmények közt” tárgyaló delegátusok tagjait. Hát ez a különbség köztünk s köztük. Ha legalább Tokajit vitt volna! De azt sem! S aki ezek után még azt hiszi, különbek vagyunk más népeknél, az menjen a...!

– Na, hova is, Csapóóó? – gúnyolódott Korpás.

De a legszomorúbb az volt, hogy a szétszórtságukból fakadó fájdalmukat, a különböző országokénti magyarságukat, másságukat, származásukat nem tudta megmagyarázni később se, soha senkinek. Főleg a távolról jött idegeneknek nem. Érthetetlen volt számukra, hogyha van egyetlen Magyarország, miért élnek ők például Romániában. Mások a Szovjetunióban. Megint mások Csehszlovákiában. Jugoszláviában. Már-már nevetséges helyzetbe is került nemegy-

szer, mert nem volt épeszű ember, akinek a gondolatai a népekről nem országba szerveződtek volna. Nem volt nép, amely ne országba szerveződött volna. Egyedül a kurdok számára lehetett volna érthető a mások számára érthetetlen balsorsuk, de számukra sem teljesen.

Kezdjük előlről! – kérte Bulut Yilmaz, a török szomszédja:

– Te Romániából jöttél, a feleséged meg Jugoszláviából?

– Így van.

– Te mégis azt mondd, magyar vagy. A feleséged nem szerb, hanem magyar.

– Így van.

– Vendégmunkások voltak a szüleitek?

– Dehogyan voltak... Én Romániában születtem, ő meg ott.

– De hát miért nem mentek haza? Magyarországra? Miért éltek egy idegen országban? Miért hagytátok, ahogy mondd, hogy megalázzanak, elnyomjanak? Verjenek!

Nézték Bécs csillámló fényeit, letről, az utca felől hallatszott az autók zaja... Nem tudta, mit is válaszoljon.

– Mert mi soha nem mentünk el. Ott születtünk! Ezer év óta élünk azon a földön. Az a mi szülőföldünk.

– Hogy-hogy ott születtetek? – csodálkozott inkább gyanakodva, mintsem kételkedve Bulut Yilmaz. Ráadásul te Romániában, a feleséged meg Jugoszláviában? És egyikőtök sem Magyarországon.

– A határok mozdultak el a fejünk fölött. Az a föld is egykor Magyarország volt. Magyarország talán az egyetlen ország, sütötte el az ismert mondást, amely önmagával határos.

– Aha! – mondta Bulut Yilmaz – És?

– Trianonban elvették.

– Trianonban? Az hol van?

– Franciaországban. Az első világháború utáni párizsi békekötést abban a palotában írták alá.

– S ti hagytátok?

– Nem volt mit tennünk. Nem volt hadseregünk.

– Nem volt hadseregetek? – képedt el Bulut Yilmaz. – Hiszen hadsereg nélkül hogyan háborúztatok? S ha meg nem volt hadseregetek, miért büntettek titeket?

– A hadsereget lefegyverezték.

– De hát kik?

– Az akkori hadügyminiszter...

– A hadügyminiszter? – kerekedett el Bulut Yilmaz szeme. Majd csapkodni kezdte, csapkodta a térdét, s hozzá förtelmesen kacagott!

– Én még olyan hadügyminiszterről nem hallottam, aki lefegyverzi a saját hadseregét. Ilyen még a világon nem volt.

– Lehet, ő volt az egyetlen... – S most már a beszélgetőtársa elképedt arcát látva hozzáfűzte:

– Forradalom volt, forradalom tört ki, s talán az új kormány attól félt, hogy a hazatérő, birodalomhű tisztek, katonák leverik a forradalmat. Ahogy frontról

érkeztek haza, ahogy leszálltak a vonatról, lefegyverezték őket. Egy hatalmas, erős és büszke, veretlen hadsereg minden hazaérkező katonáját lefegyverezték! „Nem akarok katonát látni!”, mondta Linder Béla, mert úgy hívták a hadügyminisztert, és a katonák, akik belefáradtak a frontszolgálatba, örültek ennek.

– Bulut Yilmaz ránézett.

– Most már kezdek érteni. De ha nem haragszol meg, elmondok én is egy történetet. Minket is fel akartak osztani. De mi nem hagytuk. Ti biztosan hagyátok. Egy nép, aki élni akar, nem hagyja, hogy felosszák. Egy nép, aki élni akar, fellázad, harcol, de nem hagyja, hogy felosszák a saját országát.

Ott ültek Bécsben, egy idegen országban, egy tízemeletes toronyház teraszán, a hazáról beszélgettek, ami most már nem volt nekik, egyiküknek soha, a másiknak ha volt is, csak emlékeiben, az új ország pedig még nem volt hazájuk. Amennyire sejtették, nem is lesz soha. Nézték Bécs fényeit, a villódzó reklámok kék, sárga, összekent fényeit, és hallgattak. Aztán Csapó András köhintett egyet, mert elnyelte a kimondásra váró szavakat, mert azt akarta mondani, háromszáz évig védtük tőletek Európát, védtük Bécset, s íme, itt ülünk Bécsben, egy tízemeletes tömbház teraszán. Te, a török, én, a magyar. Először elnyelte a szavakat, de amikor Bulut Yilmaz várakozó tekintetét látta, az egyetlen emberét, aki köszönt vagy visszaköszönt a tömbházból, akivel ki lehetett ülni a teraszra, a langymeleg nyári estén egy sörre, tudta, azt a szót nem lehet kimondani. Egyszerűen azért, mert kimondhatatlan.

Bulut Yilmaz is rádöbbsent, hogy kimondhatatlan szót mondott ki, elnézést kért.

– Két bolond – ejtette ki a szavakat idegen hangsúllyal, és miközben megölelte, elnevette magát.

[...]

Vannak pillanatok az ember életében, amelyeket nem felejt el soha, kísérteni fogják egész további életében. Ilyen pillanat volt ez is. Hetekkel később, egy hosszú szünetben, nyolc hónappal az érettségi előtt, azt mondja Korpásnak.

– Ha mész, veled megyek én is!

– Akkor viszont – csapja nyakon Korpás – szaladnod és úsznod kell. Én napjában tíz kilométert szaladok, föl a Csillagvizsgálóig s onnan vissza. S már ötven métert úszok a víz alatt.

Ránéz, a szemében fény csillan:

– Apámnak egy szót se!

Amikor átúszt a Dunát, amikor a lábai alatt újra földet érzett, és tudta az a föld, bár ugyanolyan fekete, ugyanolyan gazdag, tápláló föld, mint amilyent a túlsó parton hagyott, de az a föld már nem román föld, hanem jugoszláv, belehasított a végtelen öröm. „Sikerült! Sikerült!”

Talpra állt, minden erejével rohant a part irányába. A keze csapkodta a vizet, az arcába fröcskölt a lábai által felvert víz, előrenyújtott kézzel szaladt, mintha a karjaiba akarná ölelni a Földet. „Ezt is megértem, Istenem!” S mert nem volt, akivel megossza az örömét, Zondát elsodorta a víz, pár száz méterrel lennebb

ért partot, megosztotta a földdel, amely a talpa alatt volt. Lehempergőzött, belemarkolt a fővénybe, a parti füvekbe, tépte, szaggatta őket, sikerült, sikerült, ismételte önfeledten. Majd hanyat vetette magát, nézte a halványuló sötétséget, mert valóban sötétség volt aznap éjjel, valóban sötétség volt Újhold idején. Így feküdt néhány percen át, aztán fölugrott, levetkőzött, kicsavarta a ruháit, meztelenül belevetette magát a Dunába, amely majdnem koporsója lett pár perccel előbb, amikor örvénybe került, szerencsére meghallotta Zonda pisszegését, s megtalálta a helyes irányt. Ez volt a szerencséje.

- Pszi, pszi - hallotta, s csak amikor elmondta Zondának, s az röhögni kezdett, meg csapkodta a térdeit, akkor tudta meg, a halál pisszegett körülötte. A vízbe csapódó golyók okozták a pisszegő hangot, amelyet Zonda hangjának vélt. Aztán elnézett újra a túlsó part felé, és érezte, hirtelen kiürül a teste. Az ujjongó örömet, amely ott és akkor magával ragadta, egyszerre hiány váltotta fel. Még alig tudatosult, hogy sikerült, alig tudatosult, hogy nem volt hiábavaló, hogy hónapokon át készült tíz kilométert futott, ötven métert is úszott lélegzetvétel nélkül a víz alatt, verette magát, a börtönben ült, máris átvillant rajta:

- Oda - és elnézett Szörényvár fele, amely most már számára elmerült a sötétségben -, oda többet nem megyek vissza. Legalábbis egy ideig. És a gyomrába abban a pillanatban belehasított a fájdalom. Talán évekig nem fogja látni azokat, akiket szeretett. Sem az anyját, sem az apját, sem a nagybátyját, senkit. Mindent és mindenkit otthagyt, akit, amit szeretett. És érezte, hogy a rátörő fájdalomtól rosszul lesz. Ott állt Jugoszláviában, Rtcovónál, a Duna partján, az alig virradó ég alatt, s hirtelen, önmaga számára is megdöbbenően ez vált fontossá. Addig, amíg a szökés gondolata uralta az életét, sose gondolt erre. Most igen. Egy ideig nem fogja látni mindazt, ami az eddigi élete volt, sem Erdély sötétbe vesző hegyeit, sem mindazt, amit szeretett. És anyjának, apjának arca, mintegy fókuszba állított, kinagyított képekként, hatalmas kivetítőn jelentek meg előtte. Majd mindazoké, akiket szeretett. Peregtek, száguldottak a képek; s egy hónappal később, amikor a táborban meghalt Borbáth, akiben szintén tudatosult mindez, s aki ettől a tudattól nem tudott szabadulni, csak ténfergett fel s alá, amíg fel nem akasztotta magát, akkor értette meg azt is, amit Borbáth, hogy bele lehet halni ebbe. Egyeseket hat hónap után ér utol a honvágy, s van, akit már korábban. És van olyan is, aki attól kezdve nem tud szabadulni tőle. Vagy igen, úgy, ahogy Borbáth.

Még egyszer visszanézett a túlsó part fele, a Dunán hajókürt harsant; mély, ijesztő, hörgő, már-már fuldokló hangon, a hegyekben ilyen borzalmas, szörnyűséges hangon üvöltenek tavasszal az éhes farkasok, a folyó közepén hatalmas vontatóhajó küszködött, szembefeszülve a Duna csapkodó hullámaival. Szemmel láthatólag zötyögött a rohanó, csillámló hullámokkal, valaha ilyenkor fogták be a vontatólovakat errefelé. Szellő lebbent, halszagot, rothadt növényi gyökerek szagát hordta a szél, hallotta a Duna morajló hullámait, nézte, de már nem látta a Dunát. Csak tündöklő hegyeket látott, szilaj fenyőkkel, kopár vagy havas dombokat, itt-ott bóklászott egy-egy eltévedt, magányos bokor; bővizű

patakokat és lusta folyókat a zöldellő völgyek ölén; hóhullást, tavaszi, játékos napfényt, amilyent csak Erdélyben, csak ott, csak ott és a Hargitán lehet érezni.

Összerezent, megfordult, s elindult megkeresni az első szerbet, aki majd az útjába kerül.

Az irodában, amikor belépett, ketten voltak. Az ismeretlen rangú hivatalnok, aki az ajtóval szemközti asztalnál ült, s a formáságokat végezte, nem volt szőke, és nem volt kékszemű, de éles arcú, katonás tartású, szűkszavú férfinak látszott. A társa kissé oldalt, háttal az udvarra néző ablaknak terpeszkedett, s mint kiderült, a fordítói feladatot látta el. Róla később kiderült az is, hogy egykori szekus tiszt, emiatt katonás alkatú férfi. Az viszont nem derült ki soha, később se, hogy kinek dolgozik. Dolgozott. Az éles arcú, ismeretlen rangú férfi rámutatott az asztal előtt üresen álló székre, leültette, tört magyarsággal bemutatkozott, majd rámutatott a társára. Az úr, és mondott egy nevet, a fordító. Összenéztek, mint akik tudomásul veszik egymást, az idegen, úgy tűnt, biccentett is a fejével. Ez megnyugtatta. Attól, hogy távozása óta először magyarul szóltak hozzá, még ha rossz hangsúllyal és nehezen érthetően is, rögtön érzékenyült. Jugoszláviában, de odahaza is, a legtöbb hivatalban románul szóltak hozzá. S most, hogy nem, bizalommal töltötte el. Az iránta való megtiszteltetésnek vette. Feloldódott. Testét átjárta valami bizakodó felszabadultság. Szinte sejtette, s ki is találta a kérdéseket.

- Neve?
- Csapó András.
- Állampolgársága?
- Román.
- Nemzetisége?
- Magyar.
- Miért jött el?

Ez a kérdés váratlanul érte. Nem volt felkészülve rá.

Ahhoz, hogy válaszolhasson, el kellene mondania az egész életét. A gyermekkor meséit, a nagyapja történeteit, az álmait. El kellene mondania, hogy megígértem nagyapámnak, megtudom, miért következett be Trianon. És megígértem, hogy megírom. Mert örök kérdés marad, lehet-e egy nép sorsa egyetlen, pillanatnyi rossz döntés átka; vagy egy döntés, főleg ha egy nép sorsáról szól, évszázadok emlékezetének aranyfedezete, csillaggá sűrűsödött esszenciája. Kérdés az is, a szomszéd népek, akiknek békéjét szintén óvtuk, tanúsíthatk-e volna nagyobb önmérsékletet, hisz tudhatták, ha a határok elmozdulnak is, a népeik nem, s továbbra is együtt kell élnünk. Ránézett a szemben ülő férfira, az arca teljesen érzéketlen volt, nem árult el semmit. A másik, akit fordítóként mutattak be, töltőtollal a kezében játszott, a jobbójában tartott golyóstollal csapkodta a bal tenyerét. Ezeknek nincs amiért beszélne erről. Most a gondolatában Kolozsvár villant fel, hallotta nagybátyja szavait, aki – ha egy kicsit is pityókos volt – mintegy magyarázatként az önpusztítására, az ajtón belépve, még a kilincset el sem engedte, máris mentséget keresett:

– A tegnap is megvettek újra egy házat a Monostoron, szemben Karlósyékkaal. Mire a felesége zsörtölődve ráripakodott:

– Hagyja az ilyen meséket, Káruly, ne kezdje mindig. Torkig vagyok vele. Először is, nem kellene eladni! – csattant fel még jobban a hangja –, s ha mégis, csak magyarnak! Másodszor, üljön itthon, a házban, s akkor nem látja, ki, kinek s mit ad el. Egyébként is, maga mindig kap okot az ivásra, mert ég a kazán! Tüzes lángok égetik a torkát! Ó, Te magasságos Úristen, miért is mentem magához feleségül!

Már-már elnevette magát. Mert a nagybátyja, aki még képzeletében mindig az ajtóban állt, ilyenkor teátrálisan ölelésre tárta karjait, asszonya felé indult, de ahogy elengedte az ajtókilincset, rögtön megtántorodott, legtöbbször térdre is esett. – Bocsáss meg, Emma! Bocsáss meg! – tápászkodott fel, pontosabban állt térdre, és könnyörgőn feltartotta a kezét.

– Álljon fel, no, vén bolond, ne röhögtesse magát az egész utcával! Egy fényképész kellene, hogy holnap megnézhesse magát! Az!

– Ne engem szídj, Te asszony! Hanem ezt a rohadt, nyomorult életet, ami ellen semmit nem tehet az ember! – Majd meghunyászkodva hozzáfűzte: – És közben elfoglalják a városainkat!

Visszanyelte a kikíváncozó szavakat, el is szégyellte magát rögtön, hisz hirtelen átvillant az agyán: te is éppen azt teszed! Évszázadokon át fizettük az ökoradót Bécsnek. A mienk is. A nagyapám és az ükapám kifizette a szállásköltségeket. Eztán hangosan hozzáfűzte:

– Lehet ez a szoba az enyém is, de a Schönbrunn lakosztályaiból néhány bizonyára! Vagy az utcai macskakövekből...

De a legneveltségesebb helyzet odahaza csak ezután következett, mert miközben a nagybátyja megpróbált feltápászkodni, a vállá fölé odakacsintott neki, mintha azt mondaná: *Így kell, ezt csinálni látod? Így!*

A nagybátyja felesége pedig szintén őhozá apellált:

– Úgye látod, hogy milyen?! Úgye látod! Ilyen ne légy!

Az ismeretlen rangú hivatalnok várakozón nézett rá, látszott rajta, hogy hozzászokott a kérdések várható csöndjéhez, türelmes volt és visszafogott. Ahogy a másik férfi is. A kérdés csöndje viszont betöltötte a gondolat üresen hagyott tereit, izzott. De az agyában a nagy szavak helyett tovább duruzsoltak, sorjáztak a nagybátyja sokat hangoztatott szavai: És egyszer, egy reggel arra ébredsz, hogy a szomszédod már nem az, aki tegnap volt. Akivel egy fél évszázadon át együtt éltél. Aztán arra ébredsz, hogy a főtéren, amelynek a szépségét, harmóniáját századok alakították ki, román templomot építenek. Még ott is, ahol nincs egy román ember se. Mert ha lenne egyetlen egy is – még meg is érteném. Az otthonosságot veszik el, hogy ne érezzük jól magunkat az általunk is lakott földön!

Az ismeretlen rangú hivatalnoknak arcizma sem rándult. A szeme sem. Kivárt. De Csapó tudta, hogy most már illik megszólalnia, túl hosszú a csönd:

– Magyar akarok lenni – mondta ki önmaga számára is váratlanul, s várta, hogy a nem kék szemű és nem szőke, sportos testalkatú, elegáns férfi visszakér-

dez: Miért? Odahaza, Romániában nem lehet? Mert ha másképp nem is, gondolatban még szeretne volna folytatni, ám ekkor a férfi elutasítón vagy talán inkább szenvtelenül ránézett, s majd ugyanolyan érzelemmentesen meg is szólalt:

– Kit érdekel itt, hogy maga mi akar lenni? Kit?

Megdöbbsent. Elakadt a lélegzete is, mert éppen el akarta mondani, amit végül félrenyelt: Régen háromnyelvű volt Erdély, lakói ismerték egymás nyelvét.

Ezt a szünetet használta ki a szemben ülő hivatalnok:

– Ismertetem a jogait és a kötelességeit. Mert itt a jog kötelezettséggel jár. Érti?

– Igen.

– Tíz napig karanténban lesz. Ha elfogadják a menedékkérését, a következő jogok illetik meg...

Ahogy idáig ért az emlékezésben, újra eszébe jutott a keresett szó hiánya: „kézfej, kézfej, ököl, ököl”, ismételte, hogy hátha beugrik az elveszett szó; fölállt, bement a szobába, köhintett, odament a feleségéhez, vállára tette a kezét, gondolatban mintegy átkarolta.

– Zavarhatlak? – kérdezte. Mert a felesége volt beteljesült álmainak összessége. A felesége csendje, visszafogott szótlansága volt a menedék és otthon az idegenségben. Erre gondolt, és mégis a játékos énje szólalt meg. – No, szia, kicsi jugoszláv. – Mert valamikor, amikor megismerkedtek, a felesége barátnője jugoszlávként mutatta be. – Nem tudod, hogy mondják az öklöt más szóval?

És magyarázatként fölmutatta kézfejét, vagyis összeszorított tenyerét. Az inak kék erezete átsütött a hajszálvékony, kifehéredett bőrön.

– A bűtykök eszembe jutnak – mondta, s rámutatott az ujjperecek fölött kiugró, virrasztó csontozatra, mert behajította a kezét is, körmei már-már belevágtak a tenyér puha, fehér húsába, de magának az ököl szónak egykori megfelelője nem jutott eszébe.

A felesége, aki csak most figyelt fel arra, hogy ő miről is beszél, rácsodálkozott, elgondolkozott, majd fintorogva vállat vont.

– Hogy neked mik jutnak eszedbe! – Egykori sajátos, lányos mosolyával nevetett rá, kisimította a homlokába hulló, őszülő tincseket. – Honnan tudnám? – kérdezte. – Honnan tudnám a ti titokzatos szavaitokkal, ha egyszer úgy hiszitek, hogy magyarul beszéltek, s mégsem.

– Te beszélsz, akik lágyíjtátok legszebb, szilaj szavainkat is?

– Én – mondta a felesége –, én. – Azután, inkább kutakodva, mintsem csodálkozva, újra ránézett. De most sem szólt. Gondolatai hirtelen elkalandoztak, szárnyakat eresztettek a végtelen időben, eszébe jutott az a régi, őszelei nap, amikor megismerkedtek, s az is, hogy miként.

Álltak egymással szemben, nézték egymást, mindketten másra gondoltak, mégis ugyanarra, s ekkor, igen, ekkor, hirtelen és megmagyarázhatatlanul beugrott a hetek óta keresett szó: KUJAK.